Revista Universul Juridic ● nr. 8, august 2019, pp. 77-90

DESPRE PREVIZIBILITATE. ACCENTE GENERALE ÎN REGIMUL ECONOMIC DE CUPLU (DREPT EUROPEAN)

Prof. univ. dr. Călina JUGASTRU
Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu
Facultatea de Drept

Abstract

As European regulations (directly and priority applicable in the Member States) multiply, predictability and legal certainty are of particular importance and become guarantees of the stated objectives. The regulations „matrimonial regimes" and „registered partnerships" make „waste" of texts, the predictability being a declared objective, with specific tools for implementation.

The study addresses the general issue of predictability, in the context of recent regulations regarding the patrimonial regime of couples. Regulation (EU) 2016/1103 and Regulation (EU) 2016/1104, adopted in 2016 and applicable from January 29, 2019, contain provisions „in the mirror", the particularities due to the source institutions (marriage and civil partnership) are inherent. Regarding the predictability, its complexity allows to talk about a „general part" or a general theory, which crosses the aspects of unification and autonomy of will (the last, in the context of the applicable law and of the competent jurisdiction). Then, in a „special part" (which deserves a distinct analysis), the detail of the linking factors and the conflicts of laws prove whether and to what extent the intentions of the European legislator resonate with the expectations of predictability.

Keywords: *Regulation (EU) 2016/1103, Regulation (EU) 2016/1104, predictability, legal certainty, unification, autonomy of will, connecting factors*

1. Regulamentele „regimuri matrimoniale", „parteneriate înregistrate" şi previzibilitatea

De dată recentă, a debutat aplicarea celor două acte normative europene dedicate regimurilor matrimoniale şi parteneriatelor înregistrate: Regulamentul (UE) 2016/1103 şi Regulamentul (UE) 2016/1104[1]. Adoptarea acestora, în anul

[1] În cazul în care ţara noastră va participa la cooperarea consolidată, aceste Regulamente vor înlocui dispoziţiile corespunzătoare din Codul civil (la acest moment, România nu aplică pachetul legislativ privind regimurile matrimoniale şi efectele patrimoniale ale parteneriatelor înregistrate).

2016, a fost rezultatul unui proces legislativ sinuos, cu amendamente care nu s-au mai regăsit în forma finală a Regulamentelor. Imperativele care se desprind, încă din primele considerente ale regulamentelor, sunt previzibilitatea şi securitatea juridică.

Securitatea juridică este un deziderat complex, realizabil prin multiple modalități. Previzibilitatea este un instrument cu rol major, ceea ce îşi asumă regulamentele europene fiind previzibilitatea prin unificare. Aplicarea normelor unificate, în statele membre care participă la cooperarea consolidată deschisă în 2016, favorizează circulația hotărârilor. Iar obiectivul declarat, încă din preambul, este menținerea şi dezvoltarea spațiului de libertate, securitate şi justiție.

„*Întrucât obiectivele prezentului regulament şi anume libera circulație a persoanelor în Uniune, posibilitatea ca soții să îşi organizeze raporturile patrimoniale între ei şi față de terți pe durata existenței cuplului şi în momentul lichidării bunurilor lor, precum şi o mai mare previzibilitate şi securitate juridică* (s.n.), nu pot fi realizate în mod satisfăcător la nivelul statelor membre, însă, datorită amplorii şi efectelor prezentului regulament, pot fi realizate mai bine la nivelul Uniunii, după caz prin intermediul unei cooperări consolidate între statele membre" [considerentul 73 din Regulamentul (UE) 2016/1103].

„*Întrucât obiectivele prezentului regulament şi anume libera circulație a persoanelor în Uniune, posibilitatea ca partenerii să îşi organizeze raporturile patrimoniale între ei şi față de terți pe durata existenței cuplului şi în momentul lichidării bunurilor lor, precum şi o mai mare previzibilitate şi securitate juridică* (s.n.), nu pot fi realizate în mod satisfăcător la nivelul statelor membre, însă, datorită amplorii şi efectelor prezentului regulament, pot fi realizate mai bine la nivelul Uniunii, după caz prin intermediul unei cooperări consolidate între statele membre" [considerentul 70 din Regulamentul (UE) 2016/1104].

Cele două teme (previzibilitatea şi securitatea juridică) traversează ambele acte normative, pe toate palierele reglementării: competență, lege aplicabilă, recunoaştere şi executare a hotărârilor străine. Vom avea în vedere, în cele ce urmează, conflictele de legi şi competența jurisdicțională. Care este semnificația termenilor şi care sunt pârghiile de concretizare a securității juridice şi previzibilității? Înțelesul strict de dicționar ar putea fi depăşit, întrucât obiectivele Regulamentelor implică o accepțiune largă, care înglobează toate aspectele ce conduc la realizarea previzibilității, destinate (în ultimă instanță), menținerii securității juridice. Cât priveşte pârghiile adecvate, acestea pot fi delimitate – atât în contextul conflictelor de legi, cât şi prin prisma conflictelor de jurisdicții.

Previzibilitatea este premisa securității juridice. În absența previzibilității (legii aplicabile, instanței competente ş.a.), securitatea juridică nu are contur realist, nu

Pentru analiza actualelor prevederi ale Codului civil, în materia regimului matrimonial cu element de extraneitate, a se vedea D.-Al. Sitaru, *Drept internațional privat. Partea generală. Partea specială – Normele conflictuale în diferite ramuri şi instituții ale dreptului privat,* Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2013, p. 193-199.

încurajează mobilitatea transfrontalieră a cuplurilor şi nici terții care au intenția de a intra în raporturi juridice cu soții sau cu partenerii.

2. Accepțiunea largă a previzibilității

Dacă avem în vedere faptul că previzibilitatea este cuvânt de ordine în cadrul celor două Regulamente, o serie de instrumente „lucrează" pentru înfăptuirea acesteia. Accepțiunea largă a previzibilității trimite la prevederile legale care, direct sau mijlocit, au rolul de a permite sau de a facilita planificarea raporturilor patrimoniale de cuplu. Într-un sens mai restrâns, câteva instrumente specifice dreptului internațional privat sunt destinate asigurării predictibilității. Dintre acestea, amintim posibilitatea alegerii, de către părți, a legii regimului matrimonial şi a legii parteneriatului înregistrat; alegerea forului, pentru soluționarea litigiilor care privesc regimul economic al soților şi regimul patrimonial al partenerilor ş.a.

În sfera largă a previzibilității sunt incluse şi aspecte care, la prima vedere, nu sunt în relație directă cu planificarea raporturilor patrimoniale ale cuplului transfrontalier. Totuşi, aceste aspecte trebuie luate în calcul de către soți şi parteneri, pentru gestionarea optimă a propriului regim patrimonial. De exemplu, ambele regulamente exclud, din sfera de aplicare, o serie de materii, pe care le enumeră limitativ. Soții şi partenerii vor avea în vedere că, nu intră sub incidența prevederilor regulamentare, organizarea raporturile patrimoniale care privesc aspectele fiscale, vamale, administrative, capacitatea soților şi capacitatea partenerilor, existența, valabilitatea, recunoaşterea unei căsătorii sau a unui parteneriat înregistrat, obligațiile de întreținere, succesiunea la patrimoniul unui soț sau al unui partener decedat, securitatea socială, transferul sau ajustarea, între soți sau între parteneri, a drepturilor la pensia pentru limita de vârstă sau la pensia de invaliditate, acumulate în timpul căsătoriei sau parteneriatului, în condițiile arătate în Regulamente, natura drepturilor reale asupra unui bun, înscrierea în registre a dreptului de proprietate [art. 1 din Regulamentul (UE) 2016/1003 şi art. 1 din Regulamentul (UE) 2016/1104]. Soții şi partenerii vor avea în vedere faptul că obligațiile de întreținere sunt guvernate de Regulamentul (UE) nr. 4/2009 şi de Protocolul de la Haga din 2007[2]. Problemele de succesiune fac obiectul Regulamentului (UE) nr. 650/2012, aplicabil începând cu august 2015 ş.a.[3]

---

[2] Pentru detalii privind reglementările conținute de cele două acte normative, a se vedea A.-L. Chelaru, *Aspecte privind obligația de întreținere în dreptul internațional privat*, în Revista Română de Drept Privat nr. 3/2018, p. 81-104.

[3] Regulamentul (UE) nr. 650/2012 exclude de la aplicare statutul persoanei fizice, relațiile de familie, relațiile care, potrivit legii care le este aplicabilă, sunt considerate ca având efecte comparabile (art. 1 alin. 2 lit. a). Relațiile care, conform legii aplicabile „sunt considerate ca având efecte comparabile" cu relațiile de familie vizează „diferitele forme de uniuni şi parteneriate între persoane de acelaşi sex sau de sex diferit, cunoscute în mai multe state membre" [a se vedea, D.A. Popescu,

Planificarea raporturilor patrimoniale presupune corelarea anumitor excluderi cu prorogarea legală de competență. De exemplu, chiar dacă cele două Regulamente exclud, din câmpul lor de aplicare, succesiunea la patrimoniul unui soț sau al unui partener decedat, părțile au posibilitatea de a cunoaşte, în avans, instanța competentă internațional, dacă sunt întrunite cerințele legale. Mai precis, dacă o instanță judecătorească dintr-un stat membru este sesizată cu aspecte de succesiune a soțului/partenerului decedat, conform Regulamentului (UE) nr. 650/2012, acea instanță va avea competența de a soluționa şi problemele referitoare la regimul matrimonial sau efectele patrimoniale ale parteneriatului, care au legătură cu respectiva cauză succesorală (art. 4 din Regulamentul „regimuri matrimoniale" şi din Regulamentul „parteneriate înregistrate").

Apoi, excluderea retrimiterii este favorabilă previzibilității – implicit şi securității juridice. Retrimiterea[4] este o instituție care, dincolo de incontestabila sa utilitate în relațiile transfrontaliere, nu aduce servicii în cazul normelor unificate. Rostul normelor uniforme, în spațiul european, este ca acestea să prevaleze față de dreptul (internațional privat) național, adică să se aplice în statele membre, prioritar față de dreptul național. Asumarea dreptului european presupune uniformizarea şi exclude trimiterile între normele conflictuale naționale. Identitatea normelor europene aplicabile, în conflictele de legi şi în conflictele de jurisdicții, nu rezonează cu misiunea retrimiterii – a cărei premisă este conflictul negativ ivit între normele naționale (în sensul că, fiecare normă se declară „necompetentă" şi atribuie „competența" de aplicare normei conflictuale aparținând altui stat).

3. Instrumente asociate sensului restrâns (tehnic) al previzibilității

Vom identifica principalele pârghii care concretizează obiectivul previzibilității. Unificarea normelor juridice, autonomia părților (recunoscută părților în desemnarea legii aplicabile şi în alegerea jurisdicției), factorii de legătură la care recurg regulamentele – sunt câteva elemente din instrumentarul previzibilității.

3.1. Previzibilitatea prin unificare

Acesta este primul scop al formelor consolidate: să depăşească diferențele reglementărilor naționale în materia elementului de extraneitate şi să ofere

Domeniul de aplicare al Regulamentului (UE) 650/2012 privind competența, legea aplicabilă, recunoaşterea şi executarea hotărârilor judecătoreşti şi acceptarea şi executarea actelor autentice în materie de succesiuni şi privind crearea unui certificat european de moştenitor. Regulile de competență internațională, în Revista Română de Drept Privat nr. 5/2014, p. 146].

[4] I. Macovei, *Tratat de drept internațional privat*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2017, p. 82-83.

particularilor norme uniforme pe segmentul vieții de familie[5]. Trei probleme sunt reglementate prin norme uniforme: desfacerea căsătoriei (prin divorț ori prin separare de corp); regimul matrimonial; efectele patrimoniale ale parteneriatelor înregistrate.

Conform considerentului 9 din Roma III, „Prezentul regulament ar trebui să instituie un cadru juridic clar şi complet în domeniul legii aplicabile divorțului şi separării de corp în statele membre participante, să garanteze cetățenilor soluții corespunzătoare în materie de securitate juridică, previzibilitate şi flexibilitate [...]". Cadrul juridic despre care se face vorbire este cel creat prin normele uniforme referitoare la divorț şi separarea de corp.

„Pentru a oferi cuplurilor căsătorite securitate juridică în privința bunurilor acestora şi o anumită previzibilitate, toate normele aplicabile regimurilor matrimoniale ar trebui cuprinse într-un singur instrument"; „Pentru a atinge obiectivele respective, prezentul regulament ar trebui să reunească dispozițiile privind competența, legea aplicabilă şi recunoaşterea sau, după caz, acceptarea, forța executorie şi executarea hotărârilor judecătoreşti, a actelor autentice şi a tranzacțiilor judiciare" [considerentele 15, 16 din Regulamentul (UE) 2016/1103].

„Pentru a oferi cuplurilor necăsătorite securitate juridică în privința bunurilor acestora şi o anumită previzibilitate, toate normele aplicabile efectelor patrimoniale ale parteneriatelor înregistrate ar trebui cuprinse într-un singur instrument"; „Modul în care sunt prevăzute în legislația statelor membre alte forme de uniune decât căsătoria diferă de la un stat la altul şi ar trebui făcută o distincție între cuplurile a căror uniune este recunoscută instituțional prin înregistrarea parteneriatelor la o autoritate publică şi cuplurile care convieţuiesc de facto. Chiar dacă anumite state membre reglementează uniunile de facto, acestea ar trebui disociate de parteneriatele înregistrate, al căror caracter oficial permite luarea în considerare a specificității acestora şi definirea dispozițiilor care le sunt aplicabile printr- un instrument al Uniunii. Pentru a facilita buna funcționare a pieței interne, trebuie eliminate obstacolele din calea liberei circulații a persoanelor aflate într-un parteneriat înregistrat, în special a acelora care creează dificultăți cuplurilor în administrarea bunurilor sau cu ocazia realizării partajului. Pentru a atinge obiectivele respective, prezentul regulament ar trebui să reunească dispozițiile privind competența, legea aplicabilă şi recunoaşterea sau, după caz, acceptarea, forța executorie şi executarea hotărârilor judecătoreşti, a actelor autentice şi a tranzacțiilor judiciare" [considerentele 15, 16 din Regulamentul (UE) 2016/1104].

---

[5] Doctrina subliniază faptul că, la nivelul Uniunii Europene, se observă o evoluție în ceea ce priveşte semnificația juridică a familiei. „Acest concept nu mai poate fi înțeles de o manieră restrictivă, în sensul său tradițional, sub forma familiei nucleare, soții – bărbat şi femeie, respectiv copiii lor minori" (I. Nicolae, G.-B. Spîrchez, *Noțiunea juridică de familie. Aspecte de actualitate din jurisprudența CEDO şi din legislația Uniunii Europene*, în Pandectele Române nr. 1/2017, p. 88).

Deocamdată, statutul patrimonial al cuplurilor internaționale nu este reglementat prin acte normative aplicabile direct şi prioritar în dreptul tuturor statelor membre. Acest lucru ar fi posibil la momentul la care cooperarea judiciară este agreată şi de statele inițial reticente față de pachetul legislativ alcătuit din Regulamentele „regimuri matrimoniale" şi „parteneriate înregistrate"[6].

3.2. Previzibilitatea şi autonomia de voință

Un element primordial în asigurarea terenului previzibilității şi securității juridice, este autonomia de voință. Voința părților este ridicată la rang de element de legătură principal, cu privire la legea aplicabilă regimurilor matrimoniale şi efectelor patrimoniale ale parteneriatelor înregistrate. Voința părților în alegerea forului nu este principalul punct de legătură pentru competență, dar se regăseşte între criteriile care determină nivelurile competenței jurisdicționale, în ambele regulamente. Materia legii aplicabile şi competența jurisdicțională[7] sunt „predispuse" la manifestarea autonomiei voinței. Desemnarea subiectivă a *lex causae* şi alegerea forului sunt două repere, care consolidează tendința de a oferi un rol în creştere voinței părților, în sfera relațiilor de familie.

3.2.1. Previzibilitatea înseamnă cunoaşterea din timp a legii aplicabile

„Cunoaşterea din timp a legii aplicabile" vizează ambele modalități în care legea raportului cu element de extraneitate poate fi determinată: prin alegerea părților sau prin determinare obiectivă. Regulamentele europene în formă consolidate sunt organizate aşa încât ambele modalități să fie concordante cu securitatea şi cu previzibilitatea. Ideal ar fi fost ca desemnarea legii aplicabile (adică determinarea acesteia prin voința părților) să fi fost unica formă în care *lex causae* putea fi cunoscută. Inevitabil, însă, trebuiau acoperite situațiile în care părțile nu doresc să desemneze legea ori neglijează să procedeze la alegere sau – deşi au

---

[6] Cele două Regulamente sunt adoptate în formă consolidată şi conțin prevederi care se referă la conflictele de legi şi la conflictele de jurisdicții. Pentru considerații pe marginea celor două acte normative, în contextul cooperării consolidate, a se vedea, E.A. Oprea, *Party autonomy and the law applicable to the matrimonial property regimes in Europe*, în Cuadernos de Derecho Transnacional, vol. 10, nr. 2/2018, p. 581-582; P. Peiteado Mariscal, *Competencia internacional por conexión en materia de régimen económico matrimonial y de efectos patrimoniales de uniones registradas. Relación entre los reglamentos UE 2201/2003, 650/2012, 1103/2016 y 1104/2016*, în Cuadernos de Derecho Transnacional, vol. 9, nr. 1/2017, p. 301-302.

[7] Conflictele de legi şi conflictele de jurisdicții reprezintă nucleul dreptului internațional privat. Conflictul de legi apare atunci când raportul cu element de extraneitate este susceptibil de a fi guvernat de două sau mai multe sisteme de drept naționale, cu care prezintă legătură. Competența în dreptul internațional privat determină instanțele unei țări, în raport cu instanțele unei alte țări, cu care litigiul ar putea avea legătură. Cu privire la cele două noțiuni, a se vedea S. Popovici, *Procesul civil internațional în reglementarea noului Cod de procedură civilă. Partea I: Competența internațională a instanțelor române (art. 1064-1069)*, în Revista română de drept al afacerilor nr. 6/2013, p. 82-83.

exprimat opțiunea pentru una dintre alternativele legale, acordul lor nu este valid. Prin urmare, era firesc ca şi determinarea obiectivă să aibă în vedere chestiunea previzibilității.

Intenția de a oferi satisfacție imperativelor securității şi previzibilității este declarată în preambulul Regulamentelor. Acestea enunță necesitatea de a cunoaşte din timp legea aplicabilă. La nivelul *lex causae*, nu este simplu de selectat factorii de legătură, de organizat ierarhia acestora, de identificat soluția conflictului mobil de legi – aşa încât, gestionarea patrimoniului să fie previzibilă şi, implicit, să garanteze securitatea circuitului civil.

De la prima formă consolidată (2010)[8], normele dreptului european s-au perfecționat, pe direcția previzibilității şi securității. Experiența trecutului a fost determinantă, iar această împrejurare se reflectă în conținutul celor două Regulamente din 2016. Normele conflictelor de legi şi ale conflictelor de jurisdicții au fost reunite în acelaşi act normativ; elementul de legătură predilect utilizat, rezidă într-o noțiune de fapt, cu rol de flexibilizare a circuitului juridic – reşedința obişnuită.

Conform Regulamentului (UE) 2016/1103, „Pentru a le permite cetățenilor să profite, în condiții de securitate juridică, de avantajele oferite de piața internă, prezentul regulament ar trebui să le permită soților *cunoaşterea din timp a legii aplicabile regimului lor matrimonial* [...]. Prin urmare, ar trebui introduse norme armonizate privind conflictele de legi, pentru evitarea rezultatelor contradictorii. *Norma principală ar trebui să asigure reglementarea regimului matrimonial de o lege previzibilă* [...], cu care acesta are legături strânse" (considerentul 43).

„Pentru a le permite cetățenilor să profite, în condiții de securitate juridică, de avantajele oferite de piața internă, *prezentul regulament ar trebui să le permită partenerilor cunoaşterea din timp a legii aplicabile efectelor patrimoniale ale parteneriatului lor înregistrat (s.n)*. Prin urmare, ar trebui introduse norme armonizate privind conflictele de legi, pentru evitarea rezultatelor contradictorii. Norma principală ar trebui să asigure reglementarea efectelor patrimoniale ale unui parteneriat înregistrat de o lege previzibilă, cu care acesta are legături strânse" – considerentul 42 din Regulamentul (UE) 2016/1104.

---

[8] Regulamentul (UE) nr. 1259/2010 precizează: „Mobilitatea din ce în ce mai mare a cetățenilor necesită, pe de o parte, o flexibilitate mai mare şi, pe de altă parte, un nivel mai ridicat de securitate juridică. Pentru a răspunde acestui obiectiv, prezentul regulament ar trebui să consolideze autonomia părților în materie de divorț şi de separare de corp, dând soților posibilitatea de a alege legea aplicabilă divorțului şi separării de corp a acestora" (considerentul 15 – determinarea subiectivă); „În absența unui acord de alegere a legii aplicabile, prezentul regulament ar trebui să introducă norme armonizate privind conflictul de legi, având la bază o ierarhizare a factorilor de legătură în funcție de existența unei legături strânse între soți şi legea respectivă, *care să permită securitatea juridică şi previzibilitatea (s.n.)* şi care să împiedice situația în care unul dintre soți cere divorțul înaintea celuilalt pentru a se asigura că procedura va fi supusă unei anumite legi, pe care o consideră a fi mai favorabilă pentru protejarea propriilor interese" (considerentul 21).

3.2.2. Alegerea lex causae

Nevoia de securitate şi previzibilitate a determinat câteva opțiuni ale legiuitorului european. În primul rând, libertatea de alegere a *lex causae*, a fost instituită ca modalitate principală de stabilire a legii regimului matrimonial şi a legii aplicabile efectelor patrimoniale ale parteneriatelor înregistrate. Apoi, limitele autonomiei de alegere a *lex causae* accentuează previzibilitatea, întrucât opțiunile părților nu se pot mişca decât în perimetrul a doi sau trei factori de legătură. Alegerea legii aplicabile este subordonată imperativelor amintite – previzibilitate, evitarea rezultatelor contradictorii, organizarea anticipată a raporturilor patrimoniale.

Regulamentele statuează mutabilitatea limitată şi condiționată a *lex causae*. Modificarea legii aplicabile se înscrie pe acelaşi palier al libertății recunoscute părților şi în acelaşi registru al opțiunilor. Cerințele schimbării legii regimului matrimonial[9], precum şi a legii efectelor patrimoniale ale parteneriatelor înregistrate, garantează terților previzibilitate, în raporturile patrimoniale pe care le stabilesc cu soții şi cu partenerii.

„Pentru a asigura securitatea juridică a tranzacțiilor şi a împiedica orice schimbare a legii aplicabile regimului matrimonial, fără notificarea soților, nu ar trebui să se facă nicio schimbare a legii aplicabile regimului matrimonial decât la cererea expresă a părților. O astfel de schimbare hotărâtă de soți nu ar trebui să aibă efect retroactiv, cu excepția cazului în care aceştia au stipulat în mod expres acest lucru. Oricare ar fi situația, nu se poate aduce atingere drepturilor terților" [considerentul 46 din Regulamentul (UE) 2016/1103].

„Pentru a asigura securitatea juridică a tranzacțiilor şi a împiedica orice schimbare a legii aplicabile efectelor patrimoniale ale parteneriatelor înregistrate, fără notificarea partenerilor, nu ar trebui să se facă nicio schimbare a legii aplicabile decât la cererea expresă a părților. O astfel de schimbare hotărâtă de parteneri nu ar trebui să aibă efect retroactiv, cu excepția cazului în care aceştia au stipulat în mod expres acest lucru. Oricare ar fi situația, nu se poate aduce atingere drepturilor terților" [considerentul 45 din Regulamentul (UE) 2016/1104][10].

---

[9] Codul civil român consacră principiul mutabilității regimurilor matrimoniale, ceea ce înseamnă că, pe durata căsătoriei, soții pot trece de la un regim matrimonial legal recunoscut, la un alt regim matrimonial legal recunoscut (a se vedea G.C. Frențiu, B.D. Moloman, *Elemente de dreptul familiei şi de procedură civilă*, Curs universitar, ed. a III-a, revăzută şi actualizată potrivit Noului Cod civil, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2011, p. 105).

[10] Regulamentul (UE) nr. 1259/2010 este mai simplu formulat, în sensul că, prevede condițiile schimbării legii aplicabile, fără a face trimitere la securitate sau previzibilitate. „Acordul care desemnează legea aplicabilă poate fi încheiat şi modificat în orice moment, cel târziu la data sesizării instanței judecătoreşti, chiar şi în cursul procedurii, dacă legea *forului* prevede acest lucru. În acest caz, ar trebui să fie suficient ca instanța judecătorească să ia act de acordul soților, în conformitate cu legea *forului*".

La o primă vedere, mutabilitatea legii statutului patrimonial al cuplurilor nu rezonează cu previzibilitatea şi cu securitatea circuitului juridic. Gestionarea bunurilor soților şi partenerilor este o lucrare complexă (implică legarea de raporturi juridice nu numai între soți/parteneri, dar şi între aceştia şi terți) şi de durată (se întinde pe întreaga durată a căsătoriei, respectiv, a parteneriatului). Previzibilitatea se măsoară, cu precădere, *vis-à-vis* de terții care „îndrăznesc" a intra în raporturi patrimoniale cu soții sau cu partenerii, în virtutea faptului că legea aplicabilă (statutului patrimonial de cuplu) le este cunoscută. O eventuală schimbare a acestei legi, după stabilirea raporturilor patrimoniale cu membrii cuplului, poate aduce variabile care nu au fost anticipate de către terți.

Totuşi, legiuitorul permite schimbarea legii aplicabile. Pentru regimuri matrimoniale şi parteneriate înregistrate, modificarea este subordonată cererii exprese a părților şi, în principiu, nu are efect retroactiv. Prin excepție, retroactivitatea poate opera în puterea părților, dacă acestea au stipulat expres acest lucru – fără a se putea aduce atingere drepturilor terților.

3.2.3. Alegerea forului

Regulamentele oferă părților posibilitatea de a recurge la instanța pe care o preferă, în limitele expres stabilite[11]. Scopul alegerii forului este creşterea previzibilității juridice – conform preambulului fiecărui Regulament: „Pentru a spori securitatea juridică, previzibilitatea şi autonomia părților, prezentul regulament ar trebui să permită, în anumite împrejurări, ca părțile să încheie un acord de alegere a forului în favoarea instanțelor judecătoreşti din statul membru a cărui lege este aplicabilă sau în favoarea instanțelor judecătoreşti din statul membru în care s-a încheiat căsătoria" [considerentul 36 din Regulamentul (UE) 2016/1103]; „Pentru a spori securitatea juridică, previzibilitatea şi autonomia părților, prezentul regulament ar trebui să permită, în anumite împrejurări, ca părțile să încheie un acord de alegere a forului în favoarea instanțelor judecătoreşti din statul membru a cărui lege este aplicabilă sau în favoarea instanțelor judecătoreşti din statul membru în temeiul legii căruia s-a constituit parteneriatul înregistrat" [considerentul 37 din Regulamentul (UE) 2016/1104].

Tehnica utilizată de legiuitor este destinată atingerii unui standard înalt de previzibilitate. În consecință, alegerea jurisdicției urmează îndeaproape alegerea

[11] Nu se vor lua în considerare, la alegerea forului, instanțele judecătoreşti din statul cu care soții au cea mai strânsă legătură, în momentul încheierii căsătoriei (art. 26 alin. 1 lit. c) şi nici instanțele judecătoreşti stabilite conform art. 26 alin. 3. Acest ultim text (care se referă la *lex causae*) prevede că, în mod excepțional şi „la solicitarea oricăruia dintre soți, autoritatea judiciară competentă să se pronunțe în materia regimului matrimonial poate decide că legea unui alt stat decât statul a cărui lege este aplicabilă în temeiul alineatului 1 litera a reglementează regimul matrimonial, dacă reclamantul demonstrează că: soții au avut ultima lor reşedință obişnuită comună în celălalt stat o perioadă semnificativ mai lungă decât în statul desemnat în temeiul alineatului 1 litera a; şi ambii soți s-au bazat pe legea respectivului alt stat la stabilirea sau planificarea raporturilor lor patrimoniale".

legii regimului economic al cuplului[12]. Părțile au posibilitatea de a recurge la instanțele judecătoreşti ale statului care oferă şi *lex causae*. Operează prezumția că părțile care au recurs la legea unui anumit stat, pentru regimul lor matrimonial ori pentru parteneriat, au avut în intenție ca litigiul generat de aspectele de regim matrimonial sau de parteneriat să fie tranşat de instanțele judecătoreşti ale statului respectiv. În cazul determinării obiective a legii aplicabile, se prezumă că, dacă părțile nu au desemnat legea regimului matrimonial sau parteneriatului, competența jurisdicțională rămâne în perimetrul aceleiaşi autorități naționale a cărei lege se aplică, în urma determinării obiective[13].

3.3. Previzibilitatea înseamnă alegerea informată a legii aplicabile

a. **Previzibilitatea înseamnă anticiparea consecințelor juridice şi sociale ale legii aplicabile** (considerentul 47, regimuri matrimoniale; considerentul 46, parteneriate înregistrate). Scopul alegerii legii de către soți sau parteneri este planificarea raporturilor patrimoniale. Înainte chiar de a identifica legea pe care părțile o preferă, este important ca acestea să înțeleagă consecințele alegerii. Alegerea va fi determinantă pentru întregul lor parcurs patrimonial, în sensul că, legea aleasă va guverna gestiunea bunurilor, pe durata căsătoriei sau parteneriatului.

b. **Previzibilitatea înseamnă efectuarea unei alegeri informate, în privința legii aplicabile.** În absența informării, nu se poate vorbi de o veritabilă „alegere". Prin ipoteză, alegerea semnifică mai multe posibilități, dintre care una este preferată de părți. Ori, pentru a opera alegerea între mai multe variante, aceste variante să fie cunoscute de către părți (mai exact, părțile ar trebui să dețină informația cu privire la dreptul străin).

Accesul la informație nu este o chestiune secundară/ minoră. Preocuparea pentru punerea la dispoziție a unei baze informaționale actualizate este firească, deoarece stabilirea conținutului dreptului străin poate să prezinte, uneori, dificultăți. Nu întâmplător, sistemele juridice naționale prevăd şi soluții pentru

---

[12] Relația jurisdicție – lege aplicabilă este optim pusă în evidență în cazul alegerii forului. Dintre cele trei ipoteze (alegerea forului, prorogarea convențională de competență, desemnarea unilaterală a forului competent), alegerea forului (conform art. 7 din fiecare regulament) este „dreptul comun" în materia determinării subiective a jurisdicției competente.

[13] Pentru a opera regulile prevăzute de textele menționate, procesul civil trebuie să fie unul internațional. Pentru litigiul intern, care nu prezintă element de extraneitate, nu sunt aplicabile regulile arătate. Aşa cum s-a precizat în doctrină, caracterul internațional al litigiului rezultă din prezența, la nivelul raportului juridic dedus judecății, a elementului de extraneitate şi, în niciun caz, din caracterul internațional al instanței sesizate. Procesul civil internațional revine în competența unei instanțe naționale (în acest sens, Ş.-Al. Stănescu, *Procesul civil internațional*, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2017, p. 1-2).

cazul în care conținutul dreptului străin nu poate fi stabilit (de exemplu, dreptul român procedează în acest mod, în art. 2562 alin. 3 C. civ.: „În cazul imposibilității de a stabili, într-un termen rezonabil, conținutul legii străine, se aplică legea română”).

c. **Previzibilitatea înseamnă adoptarea normelor privind valabilitatea formală şi de fond a alegerii părților.** La nivel de reglementare, această cerință se reflectă în instituirea unui vehicul al opțiunii pentru *lex causae*. În prezența elementului de extraneitate, vorbim despre convenția de alegere a legii aplicabile, iar Regulamentele prevăd condițiile de fond şi de formă. Se face trimitere la acordul de alegere a legii aplicabile, care este necesar a îndeplini cerințele statuate în art. 23-24 din fiecare Regulament.

d. **Previzibilitatea înseamnă instituirea unor garanții, în sensul că alegerea părților este o alegere informată.** Problema garanțiilor este una sensibilă. Ca dovadă, a fost obiect al dezbaterilor (şi compromisurilor) – aspect vizibil în procesul adoptării celor două forme consolidate din 2016.

Care este accepțiunea noțiunii de „garanție”, în contextul previzibilității şi determinării subiective a legii aplicabile? Textele Regulamentelor, dar şi propunerile avansate spre adoptare lasă să se întrevadă câteva elemente. Întâi de toate, garanțiile se referă la formalizarea alegerii legii – concretizată, de regulă, prin instituirea formei scrise, datarea şi semnarea de către părți a acordului. Apoi, în sfera garanțiilor intră condițiile de formă suplimentare – adică acele cerințe pe care le prevede, după caz, legea statului membru participant. Cu titlu de exemplu, un stat membru participant poate să prevadă astfel de condiții atunci când acordul asupra legii aplicabile este parte integrantă a convenției matrimoniale.

În materie de regimuri matrimoniale şi de parteneriate înregistrate, se atrage atenția, de asemenea, asupra garanțiilor care constau în cerințele formale ale convenției de alegere a legii aplicabile. Fără să lase loc de interpretare, considerentele 47 – regimuri matrimoniale şi, respectiv, 46 – parteneriate înregistrate, detaliază condițiile minime de formă şi cerințele suplimentare de formă, destinate asigurării alegerii informate a legii aplicabile: „În ceea ce priveşte condițiile de formă, ar trebui introduse anumite garanții pentru a se asigura faptul că soții sunt conştienți de consecințele alegerii lor. O condiție minimă ar fi ca acordul privind alegerea legii aplicabile să fie încheiat în scris, datat şi semnat de ambele părți. Cu toate acestea, în cazul în care legea statului membru în care ambii soți îşi au reşedința obişnuită în momentul încheierii acordului prevede condiții de formă suplimentare, acestea ar trebui respectate. Dacă, la data încheierii acordului, soții îşi au reşedința obişnuită în state membre diferite care prevăd condiții de formă diferite, ar trebuie să fie suficientă respectarea cerințelor de formă ale unuia dintre aceste state. Dacă, la data încheierii acordului, numai unul dintre soți îşi are

reşedinţa obişnuită într-un stat membru care prevede condiţii de formă suplimentare, condiţiile respective ar trebui respectate".

Părţile se vor opri, de comun acord, la una dintre legile propuse în set, după ce iau la cunoştinţă de prevederile legilor propuse, analizează beneficiile şi, după caz, minusurile reglementărilor. O dată mai mult, legiuitorul înţelege să atragă atenţia părţilor asupra semnificaţiei opţiunii lor pentru o anumită lege – prin cerinţele formale pe care le statuează. Finalitatea dorită este conştientizarea consecinţelor alegerii unei anumite *lex causae*; o alegere efectuată în cunoştinţă de cauză este premisa unui consimţământ liber şi neviciat.

e. **Problema consilierii părţilor**. Nu se poate omite aspectul referitor la consilierea părţilor, în vederea efectuării alegerii informate. Este recomandabil ca soţii şi partenerii să beneficieze de sprijin, în vederea alegerii legii aplicabile.

Proiectele Regulamentelor, elaborate în anul 2011 (amendate în 2013), au recunoscut importanţa consilierii specializate. Conform Rezoluţiei din 2013, valabilitatea alegerii părţilor era condiţionată de *dovada împrejurării că părţile au beneficiat de consiliere, anterior opţiunii, cu privire la consecinţele juridice ale alegerii efectuate*. Rezoluţia instituia o prezumţie de îndeplinire a cerinţei consilierii prealabile, atunci când regulile de formă suplimentare ce cârmuiau alegerea legii aplicabile garantau consilierea (de pildă, actul era încheiat în formă autentică, în faţa notarului public).

Cunoaşterea instanţei competente şi a legislaţiei aplicabile bunurilor soţilor sau partenerilor de cuplu ridică frecvent probleme în practică, datorită sistemelor juridice ale căror reglementări diferă şi generează conflicte de legi, astfel că rolul notarilor este semnificativ în activitatea de consiliere a părţilor[14]. Această condiţie referitoare la consilierea părţilor, suprimată cu prilejul adoptării Regulamentelor, ar fi meritat să rămână în corpul textelor de lege.

3.4. Previzibilitatea prin punctele de legătură

Alegerea legii aplicabile este expresia previzibilităţii, prin excelenţă. Soţii şi partenerii beneficiază de libertate de alegere, în scopul de a face aplicabil un sistem de drept perfect concordant cu prefigurarea regimului patrimonial, pa durata căsătoriei sau a parteneriatului. A stabili dacă variantele legii aplicabile, puse la dispoziţie de legiuitor, răspund ideii de previzibilitate, implică examinarea fiecărui factor de legătură şi a eventualelor conflicte mobile de legi. Consideraţiile noastre nu vor privi, la acest moment, detaliile aferente punctelor de legătură. Ne vom

[14] Consiliul Notarilor Uniunii Europene a considerat că cele două propuneri de Regulamente sunt utile, în contextul ameliorării securităţii juridice pentru cuplurile care trăiesc pe teritoriul Uniunii Europene (http://www.notaries-of-europe.eu/index.php?pageID=13374, informaţie valabilă la 2 iunie 2019).

mărgini să menționăm, dacă şi în ce măsură, reşedința obişnuită, cetățenia etc., sunt adecvate pentru a da expresie gestionării regimului economic de cuplu.

Prin prisma determinării obiective a legii aplicabile, este interesant a găsi rațiunea pentru care legiuitorul s-a oprit la anumite elemente de legătură şi motivul pentru care a preferat o anumită ordine a acestor elemente. Practic, alegerea cascadei legale (de la care părțile nu se pot abate) trebuie să fie rezultanta unei multitudini de factori. Ar trebui avute în vedere, de exemplu, eventualele precedente – viabilitatea aplicării factorilor de legătură, în practica altor regulamente dedicate relațiilor de familie; potențialul factorilor de legătură de a contribui/permite/favoriza organizarea raporturilor patrimoniale ale soților şi partenerilor. Nu în ultimul rând, ierarhia punctelor de legătură denotă empatia legiuitorului cu situația părților (soți şi parteneri), care au luat cunoştință de consecințele lipsei acordului de alegere a legii aplicabile (sau ale nevalabilității acesteia).

Reşedința obişnuită revine, cel mai frecvent, în enumerarea factorilor de legătură – afirmație valabilă pentru determinarea subiectivă şi, deopotrivă, pentru localizarea obiectivă a regimului matrimonial şi a efectelor patrimoniale ale parteneriatelor înregistrate.

Cetățenia păstrează, încă, un loc privilegiat, deşi am putea spune că este subsidiară, în raport cu reşedința obişnuită. Este privilegiată, pe de o parte, pentru că este evocată în ambele modalități de determinare a legii aplicabile şi are un rol important în determinarea subiectivă a jurisdicției competente (una dintre posibilitățile de alegere priveşte instanțele statului membru a cărui lege a fost aleasă de părți – mai exact, una dintre variantele legale este legea statului a cărui cetățenie este deținută de ambele părți sau de una dintre părți, la data alegerii legii aplicabile). Pe de altă parte, cetățenia rămâne în plan secund față de reşedința obişnuită – dacă ar fi să privim spre ponderea fiecărui punct de legătură, în ansamblul setului de opțiuni sau în contextul ierarhiei obiective. Se poate observa că reşedința obişnuită este mai vast valorificată: reşedința obişnuită este pe primul loc, în cascadă; reşedința obişnuită este prima soluție indicată, în situația cetățeniei multiple; reşedința obişnuită este pusă în valoare în mai multe modalități [ea este luată în calcul, la cascada legală – art. 26 alin. 1 lit. a) pentru regimuri matrimoniale, dar şi la clauza de excepție, acoperind un evantai de ipoteze faptice în care se pot afla părțile – art. 26 alin. 3 lit. a) din Regulamentul (UE) 2016/1103, art. 26 alin. 2 lit. a) din Regulamentul (UE) 2016/1104; la determinarea subiectivă apare în două variante – art. 22 alin. 1 lit. a) din fiecare Regulament].

Legea statului cu care soții dețin, împreună, *legătura cea mai strânsă*, la momentul căsătoriei, este una din alternativele legale, în cazul determinării obiective a *lex causae*. Elementul de legătură este reprezentat de o noțiune fără contur precis, care necesită analiza tuturor circumstanțelor exsitente la data încheierii căsătoriei. „Legătura cea mai strânsă" ar putea fi utilă, atunci când soții au mai mult de o cetățenie comună, în momentul încheierii căsătoriei şi nu au reşedință

obişnuită comună, după data căsătoriei – ipoteza indicată de art. 26 alin. 2 din Regulamentul (UE) 2016/1103.

Legea statului în temeiul căreia s-a constituit parteneriatul (art. 22 alin. 1 lit. c) din Regulamentul „parteneriate înregistrate") / *legea statului în temeiul căreia s-a înregistrat parteneriatul* (art. 26 alin. 1) sunt puncte de legătură specifice acestei uniuni de cuplu.

O privire de ansamblu permite a observa că, reşedinţa obişnuită este elementul de legătură cel mai intens valorizat, prin frecvenţă şi prin poziţia pe care o ocupă în ierarhia obiectivă a factorilor de conexiune. Fără a greşi, legiuitorul a considerat că o noţiune de fapt (reşedinţa obişnuită) răspunde optim previzibilităţii legii aplicabile şi jurisdicţiei competente să soluţioneze litigiul internaţional.

4. Concluzii

Fiecare regulament european care îşi propune să se preocupe de anumit segment al vieţii de familie (sau al vieţii de cuplu, în general), surprinde prin elemente proprii, care nu se lasă descoperite întotdeauna, de la prima lectură. Este meritul legiuitorului european să găsească instrumentele optime, care să aibă aptitudinea de a unifica normele, în spiritul previzibilităţii. Relaţiile patrimoniale grefate pe căsătorie şi pe parteneriatul civil sunt între cele mai dificil de administrat, din acest punct de vedere. Mai ales că, nu este vorba doar despre raporturile patrimoniale dintre soţi şi dintre parteneri, dar şi despre relaţiile cu terţii (a căror protecţie reclamă o previzibilitate sporită, în raport cu legea aplicabilă şi cu instanţa competentă).

Este şi un talent – acela de pune în valoare punctele de legătură adecvate situaţiei juridice a părţilor şi de a asocia punctelor de legătură, conflicte de legi şi soluţii care să reflecte actualitatea regimului patrimonial. Ce înseamnă „binele" patrimonial al soţilor sau partenerilor? Ce semnificaţie are „binele" patrimonial al terţilor cu care aceştia intră în raporturi juridice, pe parcursul căsătoriei sau al parteneriatului? Perspectivele pot să difere (dincolo de evaluarea obiectivă a factorilor de legătură), doza de subiectivism fiind inerentă. „Unificarea" perspectivelor înseamnă unificarea normelor (în faza de concepţie a actului normativ european). Mai departe, ar putea echivala cu o jurisprudenţă unitară, în trimiterile preliminare.

Deocamdată, cele două Regulamente europene, invită la dezbatere şi interpretare. Nu este nevoie, neapărat, de vreun talent euristic. Mai curând, se cere o lectură care să coreleze dispoziţiile noilor Regulamente cu celelalte prevederi de drept internaţional privat al familiei. Şi o atentă calificare a intenţiilor legiuitorului, căci ceea ce poate părea lacună, la prima vedere, ar putea fi o binevenită premeditare.